kingseppadena, lihunikkudena, tisleritena jne. — Käsitöö-harud, kus juudid kõige rohkem esinemas, on rätsepatöö: 63 ettevõtte-peremehe hulgas on siin 26 juuti, seega 40%. Edasi teotsevad juudid kõige suuremal määral mütsitegijaina, plekkseppadena. On huvitav, et juudid 80-dail aastail Tartus veel kuigi laias ulatuses pole suutnud tungida kaubandusse, mis harilikult sellele rahvusele nii eriti meelepärane. Äriomanikkude hulgas sel alal on ainult 18 juuti, seega pisut üle 6%.

Kuigi nende W. Stieda andmete põhjal 80-date aastate Tartu rahvuslik-sotsiaalse ilme määramine on puudulik, sest et siin on arvesse võetud peaasjalikult ainult tulunduslik koorekiht, näeme siiski üsna kujukalt, kuidas eesti rahvusest elanikkude arvu hoogsa suurenemisega käsikäes käis ka nende tugev edasitung tulunduslikul alal. Nõrgad ja viletsad nii ainelised kui vaimlised vahendid, mis eestlastel siin saadaval olid, määrasid nende edasirühkimise suuna ja iseloomu. Maalt linna põgenenud ja ka kohalikud ühiskondliku alamkihi liikmed hakkasid, omades teatavat ettevõtlikkust, vürtspoodnikeks, trahteripidajaiks, voorimeesteks, valisid omale mõne lihtsama käsitöö-ala, mis ei nõudnud põhjalikumat eelharidust, pikemat ettevalmistust ega vajanud suuremat tegevuskapitali. Tasa ja ettevaatlikult rühiti edasi, võeti omalt poolt osa ka aluse panemisest sellele eesti ühiskondlikule koorekihile, kes järkjärguliste tõusuastmete kaudu alles hilisemail aastakümneil pääsis juhtivale kohale.

Kui nüüd edasi jälgida Tartu rahvuslikku koosseisu, siis kujuneb see läinud aastasaja lõpul, 1897. a. rahvalugemise andmete järele järgmiselt:

		%
eestlasi	28 407	70,8
sakslasi	6 699	16,7
venelasi	2 595	6,5
juute	1 620	4,0
muist rahvustest . . .	925	2,0

Võrreldes 1881. a. rahvalugemise andmetega on eestlased juurde võtnud 72%, venelased 42%, juudid 143%, „muud rahvused" 73%. — Sakslaste arv pole mitte ainult võrrendiliselt kahanenud, vaid on koguni absoluutselt tagurpidi läinud: ligi 4000 võrra on nende hulk vähenenud, seega — 36%. Venestamine, mis tõrjus osa sakslasi nende senistelt kohtadelt, eesti rahvuslik tõusuhoog, mis tagasi rahvustas osa kadaklikku elementi, on siin oma mõju avaldanud. Tartu on aastasaja lõpuks saanud juba üsna eesti linnaks. Eestlased moodustavad juba ligemale $^3/_4$ kogu elanikkude arvust, neid on neli korda rohkem kui sakslasi, kuna 30 aastat varemini oli neid viimastega pea ühepalju. — Venelaste arv, mis 80-dail aastail tagurpidi läinud, oli aastasaja viimaseil kümneil jälle tunduvalt tõusnud, mille suurel määral põhjustas valitsuse venestamispolitika, tuues siia rohkesti vene ametnikke. Venelaste arvu suurendas rohkel määral ka vene üliõpilaste kasvav juurdevool. Kui viimased venelaste üldarvust maha arvata, on selle juurdekasvu protsent ainult 29. — Ka juutide arvu juurdekasvusse avaldas tugevat mõju sellesse rahvusse kuuluvate üliõpilaste suur juurdevool. Mõnel semestril aastasaja lõpul moodustasid juudi soost üliõpilased ligemale poole kogu Tartu üliõpilaskonnast. Ilma üliõpilasteta on juutide üldine juurdekasv (143%) tunduvalt vähem — 114%.

Tartu sotsiaalse koosseisu kohta aastasaja lõpul annavad 1897. a. rahvalugemise andmed, mis prof. Körber põhjalikult läbi töötanud, väga üksikasjalise ning

Tartu, lk. 147